

Finn tankönyvek magyarságképe

ZAICZ Gábor

A finn diák tanulmányai során vajon mit tud meg mirőlünk, magyarokról? Erre a sokunkat érdeklő kérdésre kísérel meg választ adni Szabolcs Ottó *Külföldi tankönyvek magyarságképe* című művében (Tankönyvkiadó, Budapest, 1990. 260 oldal), mely a monarchia felbomlásával létrejött utódállamok, a német nyelvű országok és két, velünk hagyományosan rokonszenvező nép: Lengyelország és Finnország (vö. 12. old.) általános és középiskolai történelemkönyveinek magyar vonatkozásait ismerteti a kezdetektől a második világháború végéig.

A szerző a vizsgált tankönyvek jegyzékében – a szerzők nevében és a címekben sajnos sok hibával – 21 finn tankönyvet sorol fel (258–260). Az elemista és a gimnáziumi tankönyvek elsősorban történelemkönyvek, de van közöttük földrajzkiadvány, művelődés- és társadalomtörténeti olvasókönyv is. Egyikük címlapján sincs évmegjelölés. Az alábbiakban kizárólag e finn tankönyvek megállapításáiból gyűjtök össze egy csokorra valót.

– Európa történelmének áttekintésekor megkülönböztetett figyelem árad a finn iskoláskönyvekből a nyelvrokon magyarság felé, mely ugyanúgy heterogén – germán és szláv – közegekben él, mint északon a finnek és az észtek. A honfoglalást követően „a magyarok vándorlása és támadásai rázták meg Kelet-Európát, éppúgy, mint a vikingeké Nyugat-Európát” (47). A Frank Birodalomba keleten a magyarok, nyugaton a normannok törtek be, és fosztogattak. A magyarok ellen az újabb haditechnika alkalmazása kecsegtethetett csak sikerrel: a nyugat-európai királyok kénytelenek voltak a lovasság bevetéséhez folyamodni (48).

– A magyar középkor tárgyalása során a finn tankönyvek nagyívű európai horizonton, azaz távolról és szenvedélymentesen ábrázolják a tatárdúlást, majd a török uralmat; a nagy dimenziók nem hagy-

hatnak helyet sem a magyar nép szenvedéseinek, sem pedig honvédő harcainak (117–118).

– A 17–18. századnak – magyar szempontból – a finn tankönyvek nem szentelnek sok figyelmet (118–119, 137). Szó esik mindenesetre a Habsburgok hatalmának növekedéséről, közülük személy szerint II. József uralkodásáról. A finn iskolai térképeken azonban a kalapos király egész birodalmán az „Ausztria”/„Oszták Császárság” felirat olvasható, vagyis közjogi értelemben véve független Magyarország létét a finn szerzők nem fogadják el.

– Az 1848/49-es események bemutatása különösképpen sok félreértéssel és hibával terhes. Íme néhány példa (160–168). „Ausztriához tartoztak: magyarok, szlovákok (sic!) és más szlávok.” „Magyarországon... a régi földbirtokosok önkormányzatot (sic!) kívántak Magyarországnak.” 1844-ben „Ausztria keleti részének (sic!), azaz Magyarország területének hivatalos nyelve a magyar lett. A magyarok lakta terület földrajzilag (sic!) nem volt egységes”. – 1848 tavaszán aztán Budapesten (sic!) utcai harcokat vívtak (sic!). 1849-ben Kossuth Magyarországot önálló köztársasággá (sic!) nyilvánította. Ezeknek a – nyilván nem rosszindulatú – szarvashibáknak tulajdonítható, hogy népünk első forradalma és szabadságharca a finn tankönyvekben igen határozatlan megnevezéssel hol mint lázadás vagy felkelés, hol pedig mint forradalmi szabadságharc szerepel.

– Mindezek után, a finn tankönyvek alapján csupán részben magyar etnikumú, minden államiság nélküli, a magyar területeken lakó más nemzetekkel-nemzetiségekkel azonos helyzetű magyarságnak az osztrákokkal 1867-ben megkötött kiegyezése nem éppen indokolható fejlemény, s ez az osztrákok számára háborús vereségeik ellenére sem lehet eléggé kényszerítő következmény. Talán e nyilvánvaló ellentmondás miatt általában meg sem említik a finn tankönyvek magát a „kiegyezés” terminust, az osztrák–magyar szerződésnek államszervezeti szempontú magvát (200).

– Az első világháborút északi rokonaink iskoláskönyvei, az okot az ürüggyel felcserélve, a magyaroktól most már elnyomottnak bemutatott nemzetiségek szabadságtörekvéseinek tulajdonítják, nem pedig a nagyhatalmi ellentéteknek (225–226). Ezek után a magyarok háborús szerepéről szinte egyáltalán nem esik szó. Az első világháborút követő átrendeződés kérdései azonban korrektek és ténysze-

rűek: „Magyarország minden szomszédjával, különösen pedig Romániával szemben veszített területeket”.

– A két világháború közötti időszakra vonatkozóan, egy 1937-es állapotokat rögzítő térképen Magyarország a náci melletti „más diktatúrák” kategóriájában van feltüntetve; vannak még demokráciák és van még szovjet rendszer (240). A második világháborúval kapcsolatban pedig a következő csoportosításra figyelhetünk fel: Németország, a nácik szövetségesei, a szövetségesek ellenőrzése alatt álló országok, semleges országok, Vichy-Franciaország. A finn tankönyvek ugyanis – Szabolcs Ottó másutt is meggyőző fejtegetése szerint itt „kényes pontosságal” – megkülönböztetik a nácik csatlósait: a többé-kevésbé függő államok közé sorolva Finnországot, viszont a voltaképpen önálló fellépésre képesek közé hazánkat. Sajnálatosan felcseréli végül a történelmi események sorrendjét ez a megállapítás: „Finnország [1944] szeptemberben, Magyarország októberben vált ki a háborúból, de ez utóbbi országot a németek megszállták, és még sokáig használták hadszíntérnek.” (241).

Befejezésül két kérdés, ami különösképpen elgondolkodtatott. Az egyik: a mi tankönyveink hogyan tükrözik Finnországot, vagy éppen Észtországot? S a másik: nekünk is lehetne (kellene!) valamit tenni azért, hogy a finnek és más nyelvrokonaink meg a nem-nyelv-rokonok hiteles(ebb) képet kapjanak rólunk?